

REGIONALIZÁCIA A REGIONÁLNY ROZVOJ SLOVENSKA

Daša Oremusová

Pojmy ako región, regionalizácia, regionálny rozvoj či regionálna politika, sú v posledných rokoch veľmi frekventovanými výrazmi. Dostali sa do slovníkov politikov, úradníkov, novinárov ale aj bežného človeka. Sú v značnej pozornosti viacerých vedných disciplín, medzi nimi i geografie. Objavujú sa najmä v spojitosti s procesmi dlhodobého a efektívneho plánovania sa tendenciou dosiahnuť harmonický rozvoj územia tak, aby sa odstránili rozpory medzi potenciálom územia a jeho optimálnym využívaním pri uplatnení zásad trvalo udržateľného rozvoja.

1. Región a regionalizácia

Termín **región** je jeden zo základných pojmov, používaných v súvislosti s regionálnym rozvojom a regionálnou politikou. Chápanie pojmu región je veľmi nejednotné a v odborných prácach je používaný v rôznom význame. Jednu z najvýstižnejších definícií regiónu podáva Lauko (1982), podľa ktorého je región zložitý dynamický priestorový systém, ktorý vznikol na zemskom povrchu na základe interakcie prírodných a socioekonomických javov.

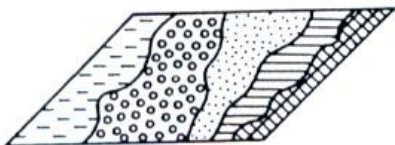
Podľa obsahu vyčleňujeme v geografii dve kategórie regiónov:

1. fyzickogeografické regióny, ktorých obsahom sú fyzickogeografické komplexy alebo ich komponenty a sú objektom výskumu fyzickej geografie,
2. socioekonomické regióny, ktorých obsahom sú socioekonomické systémy alebo ich komponenty a sú objektom výskumu socioekonomickej (humánnej) geografie.

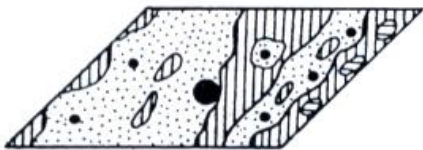
Veľa autorov uznáva ešte existenciu geografických, čiže komplexných (integrálnych „totálnych“) regiónov, ktoré sú zamerané na interakciu medzi fyzickogeografickými komplexami a socioekonomickými systémami. Región ako objekt regionálnej geografie je tu chápaný ako komplexný integrálny región.

Podľa štruktúry možno vyčleniť tri základné druhy regiónov:

1. homogénne regióny, v ktorých platí regionalizačné kritérium (znak, na základe ktorého sa región vyčleňuje) rovnomerne na celom území. V skutočnosti sú to relatívne homogénne regióny, priestorovo diferencované, ale z hľadiska daného kritéria (kritérií) ich možno považovať za rovnomeré (homogénne). Prevládajú v nich vertikálne väzby. Členia sa na:

homogénne fyzickogeografické regióny
(napr. regionálnogeologické jednotky územia, regióny geomorfologických celkov regióny pôdných typov či pôdných druhov a pod.)

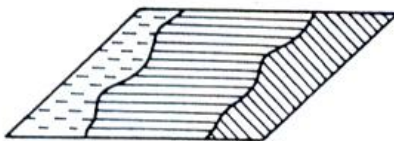

homogénne socioekonomicko-geografické regióny (predstavujú regióny rozličných foriem využitia zeme, napr. sídelné plochy, orná pôda, pasienky a i.).

2. nodálne regióny (nazývané aj uzlové, spádové, funkčné) sa zakladajú na väzbách medzi nodálnym centrom (uzlom, strediskom) a jeho zázemím (perifériou), ktoré sa na centrum viaže dráhami a tokmi (napr. spádové regióny dochádzky do práce, do škôl a pod.). Prevládajú v nich horizontálne väzby, ktoré spájajú prvky v priestore do jedného systému, predstavujúc prúdy hmoty, energie a informácií. Kritériom vymedzenia je sila (intenzita) väzieb medzi prvkami, najmä medzi uzlom a zázemím.

3. kontrastné (paradynamické) regióny sú chápané ako systém priestorovo susediacich kontrastných jednotiek spätých horizontálnymi väzbami realizovanými tokom látok a energie. Rozhodujúcu úlohu majú hranice procesov, ktoré spájajú do jedného celku časti veľmi rozdielnych - kontrastných komplexov (regiónov), napr. okraj kontinentu a oceánu, časť pohoria a priľahlú časť nížiny.

Dôležitým pojmom, spájajúcim sa s regiónom a s regionálno-geografickým členením, je **regionalizácia**, ktorá predstavuje tradičnú a neodmysliteľnú metódu slúžiacu na vyhraničovanie regiónov.

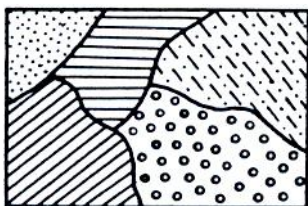
Na základe viacerých definícií charakterizuje Lauko (1982) regionalizáciu ako proces vymedzenia územných jednotiek, ktoré majú určitý znak (znaky) a ich oddelenie na území, ktoré tento znak (znaky) nemajú.

Podľa foriem rozlišujeme niekoľko dvojíc regionalizácií:

1. individuálna a typologická regionalizácia

Pri individuálnej regionalizácii sa vyčleňujú individuálne regióny. Pri ich skúmaní sa vyzdvihujú predovšetkým ich individuálne, neopakujúce sa vlastnosti. Obvykle majú dané regióny vlastné meno alebo iný vlastný znak (napr. priemyselný región stredného Považia, Malé Karpaty a pod.). Individuálnu regionalizáciu možno premeniť na typologickú a opačne.

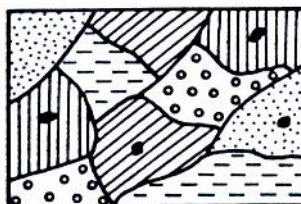
Pri typologickej regionalizácii sa vyzdvihujú najmä všeobecné vlastnosti, spoločné znaky, ktoré sa opakujú v mnohých vyčlenených územiach. Ich názvy majú vystihovať spoločné znaky (napr. vysoko položené kotliny, klimatické oblasti, vegetačné stupne a pod.).

Individuálna (vlastná) regionalizácia

5. Každá vysvetlivka v legende sa vzťahuje len na jeden areál v mape

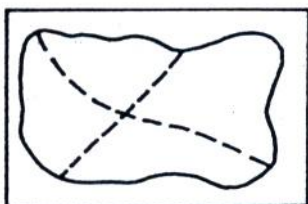
Typologická regionalizácia (typizácia)

Jedna vysvetlivka v legende sa vzťahuje na viac areálov na mape

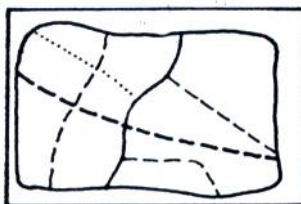
2. jednostupňová a mnohostupňová regionalizácia.

Pri jednostupňovej regionalizácii sa rozdeľuje územie na regióny v rámci jedného stupňa, jednej hierarchickej úrovne. Pri viacstupňovej regionalizácii vyčlenené regióny 1. rádu sa delia na územné jednotky 2. rádu (subregióny) atď. (napr. geomorfologické členenie Slovenska), (Bašovský - Lauko, 1990, Mičian - Zatkalík, 1986)).

jednostupňová regionalizácia

— hranica deleného územia
(t.j. jednotky nultého rádu)
- - - hranice regiónov 1. rádu

mnohostupňová regionalizácia

— hranica deleného územia
- - - hranice regiónov 1. rádu
- - - hranice regiónov 2. rádu
- - - hranice regiónov 3. rádu
..... hranice regiónov 4. rádu

2. Regionálny rozvoj a regionálna politika

S aplikáciou nových pohľadov na priestor a jeho využitie sa stále častejšie dostáva do popredia pojem **regionálny rozvoj**. Definície regionálneho rozvoja z geografického hľadiska podáva Rajčáková (2005), ktorá prezentuje regionálny rozvoj ako súbor ekonomických a sociálnych procesov prebiehajúcich v prírodno-spooločenskom prostredí

regiónu, ktoré by mali využívať ale aj rešpektovať možnosti, predpoklady a osobitosti regiónu.

Podstatnejšie zmeny v regióne ako i jeho rozvoj je možné uskutočňovať prostredníctvom regionálnej politiky. V súlade s Rajčákovou (2003) je **regionálna politika** predovšetkým riadiaca činnosť štátu a inštitúcií územnej pôsobnosti, ktorá smeruje k vytváraniu vhodnejších podmienok pre dynamický a všestranný rozvoj regiónov s maximálnym využitím ich geografického, ľudského a ekonomického potenciálu. Za prioritu regionálnej politiky je považované iniciovanie ekonomického a sociálneho rozvoja, zmierňovanie regionálnych disparít a podpora trvalo udržateľného rozvoja regiónov.

Základné rozdiely medzi jednotlivými regiónmi znázorňujú **regionálne disparity**. Predstavujú súbor nerovností medzi regiónmi v prírodnej, ekonomickej a sociálnej oblasti, pričom svojim charakterom a vlastnosťami ovplyvňujú postavenie regiónu v rámci štátneho celku. Práve sledovanie regionálnych disparít umožňuje vymedzovať menej rozvinuté regióny určitého celku, do ktorých je potrebné smerovať regionálny rozvoj.

Možnosťami regionálneho rozvoja sa zaoberajú viaceré, zväčša ekonomické koncepcie, spájajúce riešenie daného problému predovšetkým s hospodárskym rastom regiónu. Popri nich sa však objavujú i **geografické koncepcie regionálneho rozvoja** zvyrazňujúce komplexný pohľad na región (Paulov, 1999). Skúmaním priestorového rozloženia javov a vzťahov jednotlivých zložiek krajiny poskytuje geografický prístup podklady na syntetické zhodnotenie vybraného regiónu. Výsledným produktom úplného všestranného regionálnogeografického výskumu je potom komplexná charakteristika teritoriálnych väzieb prírodného prostredia a ľudskej spoločnosti. Vypracovaný geografický obraz určitého územného celku slúži následne ako najvýznamnejší informačný zdroj pre proces rozhodovania a riadenia optimálneho využívania príslušného regiónu, pretože svojim charakterom dokáže upozorniť predovšetkým na jeho špecifiká (Martinec, 1982).

3 Regionálny rozvoj Slovenska a EÚ

Realizovať jednotlivé obsahy programových dokumentov regionálneho rozvoja je možné len prostredníctvom finančných príspevkov, ktoré sú v najväčšej miere čerpané z Európskej únie. V predchádzajúcich obdobiach to boli predovšetkým predstupové fondy EÚ, v súčasnosti sú to štrukturálne fondy a Kohézny fond EÚ.

Cieľom predstupovej pomoci EÚ bolo podporiť prípravu asociovaných krajín na vstup do únie, a to po právnej, inštitucionálnej i ekonomickej stránke. Programy PHARE a SAPARD, slúžili ako príprava na štrukturálne fondy a ISPA bol prípravou na Kohézny fond. V súčasnosti sa regionálna politika SR orientuje na štrukturálne fondy (Európsky sociálny fond,

Európsky fond regionálneho rozvoja, Európsky poľnohospodársky vyrovnávací a garančný fond) a Kohézny fond.

Európsky sociálny fond (ESF) pomáha rozvíjať zamestnanosť podporovaním zamestnateľnosti, podnikavosti a rovnakých príležitostí a investovaním do ľudských zdrojov. Pomáha rozvíjať schopnosti jednotlivcov, hlavne ľudí s osobitnými problémami pri hľadaní práce, udržaní si práce alebo návrate do práce po neprítomnosti, poskytuje podporu členským štátom pri zavádzaní nových aktívnych politik a systémov boja so skrytými príčinami nezamestnanosti a na zlepšenie ich zručností.

Európsky fond regionálneho rozvoja (ERDF) má za cieľ znížiť rozdiel medzi úrovňami rozvoja a životnými úrovňami rôznych regiónov a mieru zaostávania najmenej podporovaných regiónov. Pomáha vyrovnávať hlavné regionálne nerovnováhy v Spoločenstve účasťou na rozvoji a štrukturálnom prispôbení regiónov, ktorých rozvoj zaostáva a hospodárskej a sociálnej konverzii regiónov. Poskytuje finančnú pomoc na rozvojové projekty v chudobnejších regiónoch. Vo vyjadrení finančnými zdrojmi je tento fond najväčší zo štrukturálnych fondov EÚ.

Európsky poľnohospodársky vyrovnávací (usmerňovací, poradenský, orientačný) a garančný fond (EAGGF) financuje spoločnú poľnohospodársku politiku EÚ. Jeho účelom je poskytnúť trhovú podporu a podporovať štrukturálne reformy v poľnohospodárstve. Je rozdelený do dvoch sekcií: garančná sekcia financuje opatrenia cenovej podpory a exportných dotácií, aby sa zabezpečili výrobcom stabilné ceny, kým vyrovnávacia (poradenská, orientačná) sekcia poskytuje dotácie pre racionalizačné schémy, modernizácie a štrukturálne zlepšenia farmárstva.

Kohézny fond financuje projekty v oblasti životného prostredia a dopravnej infraštruktúry. Odlišuje sa od štrukturálnych fondov tým, že je určený členským krajinám a nie regiónom. V SR sa projekty podporené týmto fondom týkajú ciest, letísk a železníc a projekty v oblasti životného prostredia sa zameriavajú na zásobovanie pitnou vodou, čističky odpadových vôd a tuhý odpad (www.euractiv.sk).

4 Zabezpečenie regionálneho rozvoja

Nevyhnutnou podmienkou na zabezpečenie regionálneho rozvoja je vhodné inštitucionálne a legislatívne prostredie ako aj vypracovanie a uplatnenie systému programových dokumentov.

4.1 Inštitucionálne zabezpečenie regionálneho rozvoja

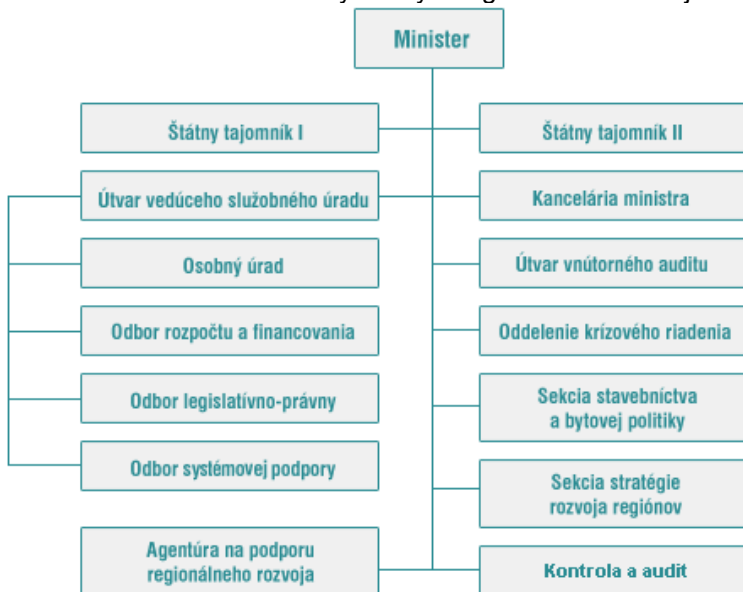
Inštitucionálne zabezpečenie vyjadruje podporu štátu pri vzniku a rozvoji inštitúcií zameraných na podporu regionálneho rozvoja a regionálnej politiky. V súčasnosti má v SR tri úrovne:

1. centrálna (vláda SR, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, ústredné orgány štátnej správy),

2. regionálna (samosprávne kraje),
3. lokálna (obce).

Gestorom regionálnej politiky SR je od r. 1999 **Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky**. Organizačne sa člení na sekcie a špecializované organizačné útvary. Sekcie sa členia na odbory a odbor sa môže členiť na oddelenia (schéma č. 1).

Schéma č. 1: Štruktúra Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR

Zdroj: www.build.gov.sk

Pre otázky regionálneho rozvoja a eurofondov sú kompetentné Sekcia stratégie rozvoja regiónov a Agentúra na podporu regionálneho rozvoja. Hlavnou úlohou ministerstva je koordinácia činnosti orgánov štátnej správy a územnej samosprávy na príprave a tvorbe regionálnych dokumentov (plány regionálneho rozvoja SR, regionálne operačné programy, sektorové operačné programy), zabezpečuje priebeh a plnenie daných programov, zabezpečuje spoluprácu s orgánmi EÚ, koordinuje využívanie finančných prostriedkov z fondov a pod. Inštitúcie regionálneho rozvoja na centrálnej úrovni dopĺňajú ústredné orgány štátnej správy spolupracujúce na národných a regionálnych programoch regionálneho rozvoja. Kofinancovanie štrukturálnych fondov zabezpečuje napr. Ministerstvo financií SR, environmentálnou politikou a plánovaním sa zaoberá Ministerstvo životného prostredia SR, agrárnu politiku a rozvoj vidieka rieši Ministerstvo pôdohospodárstva SR, priemyselnú politiku má v kompetencii Ministerstvo hospodárstva SR, dopravnú politiku zase Ministerstvo

dopravy, pôšt a telekomunikácií, politiku zamestnanosti zastrešuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. Súbor orgánov štátnej správy dopĺňa Ministerstvo vnútra (cezhraničná a miestna spolupráca), Ministerstvo zahraničných vecí SR (medzinárodná politika), Ministerstvo kultúry SR (ochrana a rozvoj kultúrneho dedičstva) a Úrad pre štátnu pomoc (hodnotí štátnu pomoc z územného hľadiska).

Významnú úlohu má ja **Rada vlády SR pre regionálnu politiku**, ktorá predstavuje koordinačný, poradný a iniciatívny orgán vlády SR v oblasti regionálnej politiky a koordinácie štrukturálnych nástrojov EÚ. Medzi jej hlavné úlohy patrí dohľad na činnosť všetkých zainteresovaných ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších organizácií a inštitúcií v oblasti regionálnej politiky ako aj pomoci z fondov EÚ.

Inštitucionálnu sieť v samosprávnych krajoch dopĺňajú **Odbory regionálneho rozvoja pri úradoch samosprávnych krajov**. V oblasti regionálneho rozvoja samosprávny kraj koordinuje aktivity na území kraja, spolupracujú s príslušnými ministerskými rezortmi (najmä MVR SR, MP SR), s obcami a ďalšími subjektami. Pripravujú kraj na čerpanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ, riadia prípravu projektov zameraných na modernizáciu, rekonštrukciu zariadení a zvýšenie kvality poskytovaných služieb v rámci sociálnej infraštruktúry v kraji. Často sú tieto odbory integrované aj s cestovným ruchom a územným plánovaním. Väčšina veľkých územných celkov má ustanovenú pri svojom zastupiteľstve samostatnú komisiu, ktorá sa venuje otázkam regionálneho rozvoja na úrovni kraja. V komisiách sa prerokovávajú dokumenty, ktoré nadobúdajú všeobecne záväzné nariadenia.

Na najnižšej úrovni pôsobia v oblasti regionálneho rozvoja **mestské a obecné úrady** prostredníctvom oddelení a odborov s agendou regionálneho a miestneho rozvoja.

K inštitucionálnemu zabezpečeniu regionálneho rozvoja a regionálnej politiky prispieva aj sieť **regionálnych rozvojových agentúr** (RRA). Prvé RRA začali vznikať na Slovensku začiatkom 90. rokov 20. stor. ako združenia právnických osôb (za ich vznikom stála miestna samospráva, štátna správa a súkromný sektor) zamerané na poradenskú a projektovú činnosť v regiónoch. Významnú úlohu plnia tiež v oblasti budovania partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni. Sú regionálnymi informačnými centrami prvého kontaktu na štrukturálne fondy EÚ a zároveň sú jedným z nástrojov Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR pre podporu rozvoja predovšetkým zaostávajúcich regiónov. Sú to regionálne inštitúcie, ktorých cieľom je aktivizácia hospodárskeho a sociálneho rozvoja v miestach ich pôsobenia. Od roku 2000 vytvárajú RRA integrovanú sieť, ktorú možno považovať za podpornú štruktúru pre rozvoj regiónov Slovenska. Majú rôznu právnu štruktúru predstavujú združenia právnických osôb, neziskové organizácie ale aj súkromné organizácie.

V súčasnosti (k 1.1. 2008) patrí do Integrovannej siete regionálnych rozvojových agentúr 45 RRA. Rozmiestnenie jednotlivých RRA je nasledovné: 2 v Bratislavskom kraji (RRA so sídlom v Malackách a Senci), 6 v Trnavskom kraji (RRA so sídlom v Trnave, Skalici, Senici, Hlohovci, Galante a Dunajskej Strede), 3 v Trenčianskom kraji (RRA so sídlom v Trenčíne, Púchove a v Prievidzi), 7 v Nitrianskom kraji (RRA so sídlom v Nitre, Zlatých Moravciach, Komárne, Šahách, Štúrove, Topoľčanoch a Šali), 6 v Žilinskom kraji (RRA so sídlom v Žiline, Dolnom Kubíne, Čadci, Liptovskom Mikuláši, Martine a v Ružomberku), 5 v Banskobystrickom kraji (RRA so sídlom v Banskej Bystrici, Lučenci, Brezne, Rimavskej Sobotě a vo Veľkom Krtíši), 9 v Prešovskom kraji (RRA so sídlom v Svine, Stropkove, Smokovci, Bardejove, Prešove, Kežmarku, Humennom, Svidníku a vo Vranove nad Topľou) a 7 v Košickom kraji (RRA so sídlom v Michalovciach, Sobrance, Spišskej Novej Vsi, Rožňave, Kráľovskom Chľmci, Trebišove a v Moldave nad Bodvou) (mapa 1).

Mapa č. 1: Integrovaná sieť regionálnych rozvojových agentúr (k 1.1. 2008)

Zdroj: www.bulid.gov.sk

K špecializovaným poradenským centráм v oblasti regionálneho rozvoja, ktoré sa orientujú najmä na konzultačné aktivity patria **regionálne informačné a konzultačné centrá** zamerané na prípravu, spracovanie a implementáciu projektov regionálneho rozvoja. Významné postavenie má aj **Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania**, ktorá vznikla v roku 1993 spoločnou iniciatívou Európskej únie a vlády SR. Agentúra podporuje rozvoj a rast malého a stredného podnikania v SR s cieľom posilniť konkurencieschopnosť sektora v rámci spoločného trhu EÚ a na trhoch tretích krajín prostredníctvom 4 základných priorít - stimuláciou rastu sektora, zvyšovaním jeho konkurencieschopnosti,

internacionalizáciou (prienikom na nové trhy) a uľahčením prístupu malých a stredných podnikateľov ku kapitálovým zdrojom.

4.2 Legislatívne dokumenty regionálneho rozvoja

Legislatívne zabezpečuje regionálny rozvoj a regionálnu politiku na Slovensku niekoľko zákonov, ktoré sú vypracované v súlade s legislatívou EÚ.

Prvoradým dokumentom je **Zákon č. 503/2001 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja**, ktorý stanovuje pre regionálny rozvoj dané ciele:

- zabezpečiť vyvážený hospodársky rozvoj a sociálny rozvoj Slovenskej republiky,
- odstrániť alebo zmierniť rozdiely v úrovni hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov,
- zabrániť vzniku nových oblastí s nízkou ekonomickou výkonnosťou a životnou úrovňou obyvateľov,
- trvalo udržať hospodársky rozvoj a sociálny rozvoj regiónov.

Zákon zároveň stanovuje kritériá pre podporované regióny, ktorými sú hospodársky slabé regióny, ktoré podľa ukazovateľov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vykazujú podstatne nižšiu úroveň rozvoja, ako je priemerná úroveň v Slovenskej republike ako aj regióny s nepriaznivou štruktúrou, v ktorých sú sústredené negatívne dôsledky štrukturálnych zmien. Pri podpore regionálneho rozvoja z fondov EÚ sa za hospodársky slabé regióny považujú regióny na úrovni druhého stupňa podľa klasifikácie NUTS, v ktorých hodnota hrubého domáceho produktu na obyvateľa v parite kúpnej sily za posledné tri roky je nižšia ako 75 % hodnoty hrubého domáceho produktu na obyvateľa EÚ. V ďalších častiach vysvetľuje zákon základnú štruktúru programových dokumentov regionálneho rozvoja a v poslednej časti sa venuje pôsobnosti orgánov štátnej správy a samospráv na regionálnom rozvoji.

Inovačným materiálom k predchádzajúcemu zákonu je **Zákon č. 351/2004 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 503/2001 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja a o zmene a doplnení niektorých zákonov**. Prostredníctvom príslušného zákona sú doplnené a vysvetľované pojmy, ktoré vyplynuli z Národného rozvojového plánu predloženého Slovenskou republikou EÚ ako napr. Rámec podpory spoločenstva, Riadiaci orgán pre Kohézny fond, sprostredkovateľský orgán a pod.

Ďalším dôležitým dokumentom je **Zákon č. 416/2001 o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky**. Prostredníctvom tohto zákona vykonávajú obce viaceré pôsobnosti na úseku pozemných komunikácií, vodného hospodárstva, všeobecnej vnútornej správy vedenia matriky, sociálnej pomoci, územného plánovania a stavebného poriadku, školstva, telesnej kultúry, regionálneho rozvoja a cestovného ruchu ako napr. stavebnotechnické vybavenia ciest

a miestnych komunikácií v ich vlastníctve podľa potrieb cestnej dopravy a obrany štátu, vydávajú povolenia na niektoré činnosti v oblasti vodného hospodárstva, schvaľujú kanalizačné poriadky, v rámci všeobecnej vnútornej správy vedú matriky, poskytujú starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb a zriaďujú zariadenia sociálnych služieb, zriaďujú a rušia základné školy, vykonávajú stratégie regionálneho rozvoja a pod. Na samosprávne kraje prešli taktiež viaceré pôsobnosti na úseku pozemných komunikácií, dráh, cestnej dopravy, civilnej dopravy, sociálnej pomoci, územného plánovania, školstva, telesnej kultúry, divadelnej činnosti, múzeí a galérií, osvetovej činnosti, knižníc, zdravotníctva, humannej farmácie, regionálneho rozvoja a cestovného ruchu ako napr. udeľovanie a odnímanie dopravných licencií na vnútroštátnu pravidelnú autobusovú dopravu, obstarávanie územnoplánovacích podkladov a územnopolánovacej dokumentácie regiónu, vykonávanie stratégie regionálneho rozvoja atď.

Cez **Zákon č. 231/1999 Z.z. štátnej pomoci** je riešená tiež štátna pomoc na rozvoj okresov, v ktorých podiel hrubého domáceho produktu na obyvateľa nedosahuje 75 % hodnoty hrubého domáceho produktu na obyvateľa spoločenstva v priemere za posledné tri roky. Rovnako môže byť štátna pomoc na rozvoj okresov poskytnutá podnikateľovi na obstaranie investičného majetku potrebného na začatie výroby alebo na rozširovanie výroby alebo na činnosti, ktoré vyžadujú zmeny vyrábaných tovarov (služieb) alebo výrobného procesu podnikateľa. Príslušný zákon bol následne upravený **Zákonom č. 434/2001 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 231/1999 Z.z. o štátnej pomoci**. Zmena zákona súvisela predovšetkým s uplatnením základných princípov Zmluvy o ES a Zmluvy o pridružení a týkala sa najmä zákazu štátnej podpory v prípade hospodárskej súťaže, najmä ak by to nepriaznivo ovplyvňovalo obchod medzi spoločenstvom a SR.

Zákon č. 193/2001 Z.z. o podpore na zriadenie priemyselných parkov upravuje podmienky pre poskytovanie podpory určenej na zriadenie priemyselných parkov ako aj pôsobnosť orgánov štátnej správy pri poskytovaní a kontrole použitia tejto podpory. V zmysle daného zákona je priemyselným parkom územie, na ktorom sa sústreďuje priemyselná činnosť (výroba) alebo služby najmenej dvoch podnikateľov a ktoré je na tento účel ustanovené územným plánom obce alebo územným plánom zóny. Podľa zákona sa o zriadenie priemyselného parku môže uchádzať obec, ktorá je zriaďovateľom priemyselného parku, pričom v zákone je definovaná potrebná technická vybavenosť na zriadenie priemyselného parku.

Podporou regionálneho rozvoja sa zaoberá aj **Zákon č. 565/2001 Z.z. o investičných stimuloch a o zmene a doplnení niektorých zákonov**, ktorý upravuje osobitné podmienky poskytovania individuálnej štátnej pomoci na rozvoj regiónov vo forme investičných stimulov, druhy

investičných stimulov, postup a pôsobnosť orgánov štátnej správy a Národného úradu práce pri poskytovaní a kontrole ich použitia. Za investičné stimuly je podľa daného zákona považovaná štátna pomoc na počiatočné investície a na nové pracovné miesta vytvorené v súvislosti s týmito investíciami.

4.3 Programové dokumenty regionálneho rozvoja

V súčasnosti systém platných programových dokumentov regionálnej politiky Slovenskej republiky tvorí: Národný strategický referenčný rámec 2007-2013, Regionálne operačné programy, Sektorové operačné programy, Jednotný programový dokument NUTS II - Bratislava Cieľ 2, Jednotný programový dokument NUTS II - Bratislava Cieľ 3, Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja.

Národný strategický referenčný rámec 2007-2013 (NSRR) predstavuje základný strednodobý strategicko-plánovací dokument vyžadovaný Európskou komisiou. Súži ako referenčný nástroj na prípravu programovania fondov, stanovujúc národné priority, ktoré budú spolufinancované zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu v programovom období rokov 2007-2013. Zameriava sa na dva základné ciele - Konvergencia a Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť. Z obsahového hľadiska je dokument tvorený analýzou súčasnej situácie SR, na ktorú nadväzuje strategická časť obsahujúca víziu a stratégiu vrátane priorít NSRR. Ďalšou časťou je 7 operačných programov (OP): OP doprava, OP znalostná ekonomika, OP životné prostredie, OP ľudské zdroje, OP technická pomoc, Regionálny OP (infraštruktúra) a OP Bratislavský kraj (<http://www.build.gov.sk>).

Regionálne operačné programy (ROP) sú taktiež strednodobé dokumenty vypracované však na úrovni druhého stupňa podľa klasifikácie štatistických územných jednotiek NUTS II. Obsahujú analýzu hospodárskej a sociálnej situácie regiónu, ciele a prvoradé potreby v rozvoji regiónu, súhrnný popis opatrení plánovaných na dosiahnutie cieľov a prvoradých potrieb v rozvoji regiónu, rámcový finančný plán a ustanovenia na jeho zabezpečenie. Regionálny operačný program vypracúvajú samosprávne kraje vo vzájomnej spolupráci v rámci regiónu na úrovni NUTS II na základe partnerstva v súlade s cieľmi a prvoradými potrebami ustanovenými v národnom pláne.

Sektorové operačné programy (SOP) sú strednodobé dokumenty vypracované pre vopred určené sektory. Obsahujú ciele a prvoradé potreby sektoru, súhrnný popis opatrení plánovaných na dosiahnutie cieľov a prvoradých potrieb, rámcový finančný plán a ustanovenia na jeho zabezpečenie. SOP vypracúvajú príslušné rezorty. Dané dokumenty patria do skupiny tzv. programových dokumentov pre štrukturálne fondy a sú podmienkou pre čerpanie finančných prostriedkov.

Jednotný programový dokument NUTS 2 - Bratislava Cieľ 2 (JPD) je programovým dokumentom pre využívanie prostriedkov v zmysle cieľa 2 štrukturálnej politiky v Bratislavskom samosprávnom kraji. Strategický cieľ JPD 2 je daný 2 prioritami, ktorými sú podpora a oživenie hospodárskej činnosti a trvalo udržateľný rozvoj vidieckych oblastí.

Jednotný programový dokument NUTS 2 - Bratislava Cieľ 3 (JPD 3) je programovým nástrojom pre využívanie prostriedkov v zmysle cieľa 3 štrukturálnej politiky v Bratislavskom samosprávnom kraji. Cieľom je zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu prostredníctvom udržateľnosti ekonomického potenciálu a rozvoja ľudských zdrojov prostredníctvom 2 priorít, ktorými sú aktívna politika trhu práce a sociálna integrácia ako aj rozvoj celoživotného vzdelávania, podpora výskumu a vývoja v kontexte zvyšovania kvality ľudských zdrojov.

Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) sú strednodobé dokumenty vypracovávané pre kraje, obce a na základe rozhodnutia lokálneho záujmového združenia pre mikroregióny. Obsahujú analýzu hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja a rozvoja kultúry na príslušnom území. Zároveň určujú hlavné smery jeho vývoja a uvádzajú ciele a prvoradé potreby pre podporu rozvoja a na odstránenie vnútroregionálnych disparít (Rajčáková, 2005, Korec, 2005, Hasprová - Kramáreková, Oremusová, 2007, Zákon č. 503/2001 Z.z.).

4.4 Ukazovatele hodnotenia regiónov

Špecifickým znakom regionálnej štruktúry SR sú výrazné a neustále sa prehlbujúce regionálne disparity, ktoré sú priamym prejavom priestorovo diferencovanej ekonomickej a sociálnej úrovne regiónov. V základe sa na regionálnych disparitách podieľa mnoho spolupôsobiacich faktorov. Popri prírodných predpokladoch, stupňa ich využitia pre rozvoj územia a historického vývoja, regionálne nerovnosti vyplývajú nielen zo systémových a vecných predpokladov, ale sú ovplyvnené aj regionálnymi špecifikami.

Pri určovaní celkovej rozvinutosti regiónov sa používa celý rad ukazovateľov, ktoré môžeme rozdeliť do niekoľkých skupín (Rajčáková, 2005):

1. **Demografický profil** charakterizujú analytické ukazovatele medzi, ktoré patrí prirodzený, migračný a celkový prírastok (úbytok) obyvateľstva, index starnutia populácie, index ekonomickej zaťaženia, index vzdelanostnej úrovne.

2. **Zamestnanosť obyvateľstva a trh práce** sú hodnotené prostredníctvom ukazovateľov ako je zamestnanosť obyvateľstva v odvetviach národného hospodárstva, počet právnických a fyzických osôb podnikateľov, počet ziskových organizácií, miera nezamestnanosti.

3. **Produkčná výkonnosť** regiónu charakterizovaná cez hrubý obrat v priemysle, tržby za vlastné výkony a tovar v priemysle, tržby za predaj

v maloobchode a v službách, objem stavebne produkcie, obstarané investície a priemerná mesačná mzda.

4. **Infraštruktúrna vybavenosť** sledujúca stupeň napojenia sídiel na vodovodnú a kanalizačnú sieť, rozloha obytnej plochy, počet lôžok v zdravotníckych zariadeniach, hustota cestnej siete.

5 Priestorové dimenzie regionálneho rozvoja

Regionálna politika sa uskutočňuje na centrálnej ako i regionálnej úrovni, ktorú zabezpečujú v súčasnosti krajské úrady pričom má celoplošný charakter a zameriava sa na vnútroregionálnu problematiku (väzba na obce a mikroregióny), spoluprácu medzi regiónmi a cezhraničnú spoluprácu.

Po dohode medzi Štatistickým úradom SR a EUROSTATom bola vytvorená sústava klasifikačných štatistických územných jednotiek, prostredníctvom ktorej boli vyčlenené 3 regionálne a 2 lokálne úrovne (tab. č. 1). Celé územie SR je definované ako jednotka NUTS 1, regióny NUTS 2 sú tvorené dvoma až tromi jednotkami NUTS 3. Jednotkami NUTS 3 sú kraje. Lokálnymi úrovňami sú LAU 1, ktorú tvoria okresy a LAU 2, ktorú tvoria obce (niekedy sa používa aj označenie NUTS 4 a NUTS 5).

Tab. č. 1: Územná systemizácia SR (k 31.12.2005)

Jednotka	Počet územných celkov	Územný celok/celky
NUTS 1	1	Slovensko
NUTS 2	4	Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko
NUTS 3	8	Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Nitriansky kraj, Trenčiansky kraj, Banskobystrický kraj, Žilinský kraj, Košický kraj, Prešovský kraj
LAU 1	79	okresy Slovenska
LAU 2	2891	2981 obcí Slovenska, z toho je 138 miest

Zdroj: www.europskaunia.sk/nuts

Vychádzajúc zo štatistických územných jednotiek sa regionálny rozvoj Slovenska uskutočňuje na viacerých úrovniach:

1. nadregionálna úroveň (euroregióny),
2. regionálna úroveň (NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3),
3. subregionálna úroveň (mikroregióny a združenia obcí),
4. lokálna úroveň (LAU 2).

5. 1 Nadregionálna úroveň regionálneho rozvoja Slovenskej republiky

Najvyššiu priestorovú dimenziu regionálneho rozvoja zastupujú euroregióny - euroregionálne združenia. Predstavujú územia spájajúce pohraničné územné celky medzi dvomi alebo viacerými štátmi, ktoré sú

prepojené vzájomnými vzťahmi rozličného charakteru a ich priestorové vymedzenie sa nestotožňuje so štátnymi hranicami.

Cieľom euroregionálnej spolupráce je odstránenie, resp. minimalizácia regionálnych rozdielov v ekonomickej a sociálnej situácii, v životnej úrovni obyvateľstva medzi regiónmi susediacich štátov ako aj riešenie spoločných environmentálnych problémov, budovanie vzájomného porozumenia v národnostne, etnicky a kultúrne odlišných častiach euroregiónu (Rajčáková, 2005). Euroregióny majú v rámci vzájomnej spolupráce snahu o spoluprácu, ktorá by viedla k spoločnému prospechu a k vzájomnému dopĺňaniu s využitím komparatívnych výhod územia na jednej strane euroregiónu na pôsobenie v celom euroregióne. Prostredníctvom strategicky zameranej cezhraničnej spolupráce sú vytvárané napr. centrá cezhraničných vzťahov bez formovania nových správnych území, podporovaná je partnerská spolupráca na všetkých úrovniach, stanovované sú oblasti a aktivity spoločného záujmu a pod.

V súčasnosti na území SR svoju činnosť vyvíja 12 euroregionálnych združení: Karpatský euroregión, Euroregión Tatry, Euroregión Beskydy, Euroregión Biele - Biele Karpaty, Euroregión Pomoravie, Euroregión Podunajský trojspolok, Euroregión Váh - Dunaj - Ipel', Ipel' - Ipoly euroregión, Euroregión Neogradiensis, Euroregión Slaná - Rimava, Euroregión Kras, Euroregión Ister - Granum (tab. č. 2).

Tab. č. 2: Euroregióny na Slovensku

Názov	Dátum vzniku	Členské krajiny	Sídlo	Rozloha v km ²	Počet obyv. v mil.
Karpatský euroregión	14.2.1993	SR, Poľsko, Maďarsko, Rumunsko, Ukrajina	Košice	145 153	14,7
Euroregión Tatry	26.8.1994	Slovensko, Poľsko	Kežmarok	11 433	0,86
Euroregión Beskydy	18.2.2000	Slovensko, Česko, Poľsko	Žilina	3 928	0,78
Euroregión Biele - Biele Karpaty	30.7.2000	Slovensko, Česko	Trenčín	8 609	1,22
Euroregión Pomoravie	23.6.1999	Slovensko, Česko, Rakúsko	Holíč	11 521	1,05

Názov	Dátum vzniku	Členské krajiny	Sídlo	Rozloha v km ²	Počet obyv. v mil.
Euroregión Podunajského Trojspolku	25.1.2001	Slovensko, Maďarsko	Dunajská Streda	5 805	0,64
Euroregión Váh-Dunaj-Ipeľ	3.7.1999	Slovensko, Maďarsko	Nitra	24 499	4,72
Euroregión Ipeľ-Ipoly	24.10.1999	Slovensko, Maďarsko	Šahy	6 325	0,54
Euroregión Neogradiensis	25.3.2000	Slovensko, Maďarsko	Lučenec	4 668	0,36
Euroregión Slaná-Rimava	10.10.2000	Slovensko, Maďarsko	Rimavská Sobota	5 979	0,65
Euroregión Kras	1.3.2001	Slovensko, Maďarsko	Hačava, Plešivec	951	0,07
Euroregión Ister-Granum	17.11.2003	Slovensko, Maďarsko	Štúrovo	2237	0,22

* počet obyvateľov a rozloha sú uvedené z r. 2001, v prípade Euroregiónu Ister-Granum sú údaje z r. 2005

Zdroj: www.civil.gov.sk, Rajčáková, 2005

5.2 Regionálna úroveň

Regionálne dimenzie v oblasti regionálneho rozvoja zastupujú na Slovensku najvyššie štatistické jednotky NUTS 1, NUTS 2 a NUTS 3. Práve na týchto dvoch úrovniach je vypracovávaný najväčší počet štúdií a dokumentov hodnotiacich stav a možnosti regionálneho rozvoja. Patria medzi ne vyššie spomínané programové dokumenty, z ktorých je hierarchicky najvyšší Národný strategický referenčný rámec 2007-2013. Z ďalších dokumentov sú to jednotlivé regionálne operačné programy, sektorové operačné programy, jednotné programové dokumenty a programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja.

Najdôležitejším dokumentom na danej úrovni je **Národný strategický referenčný rámec 2007- 2013** (NSRR) stanovujúci národné priority, ktoré budú spolufinancované zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu v programovom období 2007-2013 v nadväznosti na Strategické usmernenia Spoločenstva o súdržnosti. Politika súdržnosti EÚ sa bude v danom programovom období uskutočňovať prostredníctvom sústreďovania príspevkov z fondov na tri hlavné ciele: Konvergenciu, Regionálnu konkurencieschopnosť a zamestnanosť a Európsku územnú spoluprácu (obr. č. 1).

Obr. č. 1: Národný strategický referenčný rámec 2007 - 2013

Zdroj: www.build.gov.sk

Obsahovo je NSRR tvorený štyrmi hlavnými časťami:

1. analytická časť, ktorá zhŕňa všeobecné údaje, makroekonomickú analýzu SR, sociálno-ekonomické analýzy SR, SWOT analýzy, disparity a faktory rozvoja,
2. strategická časť predkladajúca víziu a stratégiu hospodárskeho a sociálneho rozvoja SR, priority a ciele,
3. operačná časť, ktorá charakterizuje operačné programy a ich koordináciu,
4. financovanie NSRR.

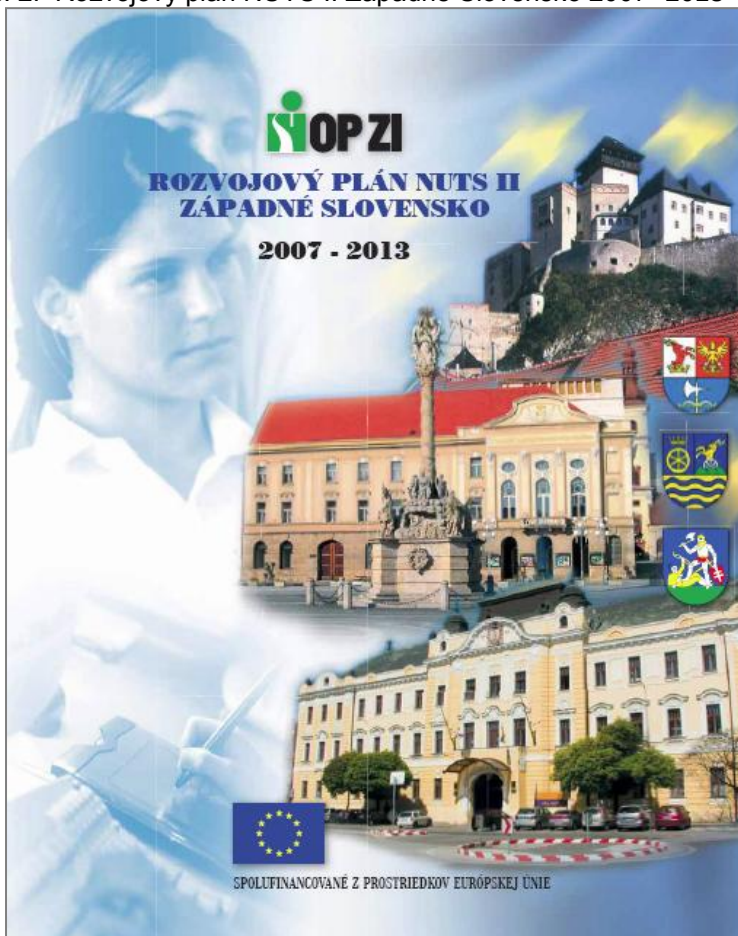
Za strategický cieľ je považované zvýšenie konkurencieschopnosti a výkonnosti regiónov a slovenskej ekonomiky a zamestnanosti pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja.

Na základe východísk stratégie a v nadväznosti na vytýčený strategický cieľ SR, je stratégia NSRR postavená na troch strategických prioritách a ich troch cieľoch, ktoré sa bude snažiť prostredníctvom financovania projektov v programovom období 2007 - 2013 naplniť:

- **Infraštruktúra a regionálna dostupnosť**, ktorej cieľom je zvýšenie vybavenia regiónov infraštruktúrou a zvýšenie efektívnosti s ňou súvisiacich verejných služieb. Prostredníctvom regionálnej infraštruktúry budú podporované aktivity ako dobudovanie a modernizácia zariadení v oblasti vzdelávania, sociálnych služieb, kultúry, nekomerčných záchranných služieb, cestovného ruchu a ostatnej občianskej infraštruktúry. Za pomoci environmentálnej infraštruktúry a ochrany životného prostredia budú preferované aktivity vedúce k zlepšeniu stavu životného prostredia a racionálneho využívania zdrojov. Cez dopravnú infraštruktúru a verejnú osobnú dopravu bude prebiehať najmä budovanie a modernizácia dopravnej siete. Samostatné postavenie má v danom ciele modernizácia zdravotnej infraštruktúry smerujúca k zlepšeniu podmienok ovplyvňujúcich zdravotný stav obyvateľov prostredníctvom zvýšenia kvality zdravotníckej infraštruktúry.
- **Vedomostná ekonomika** je zameraná na rozvoj zdrojov trvalo udržateľného ekonomického rastu a zvyšovania konkurencieschopnosti priemyslu a služieb. Zahŕňa 4 špecifické priority - informatizáciu spoločnosti spojenú predovšetkým s dostupnosťou internetu, výskum a vývoj podporujúci modernizáciu a zefektívnenie systému podpory výskumu a vývoja, infraštruktúru vysokých škôl preferujúcu zvýšenie kvality vzdelávania na vysokých školách prostredníctvom investícií do hmotnej infraštruktúry a podporu konkurencieschopnosti podnikov a služieb najmä prostredníctvom inovácií, ktoré by viedli k zabezpečeniu trvalo udržateľného hospodárskeho rastu a zamestnanosti.
- **Ludské zdroje** riešia zvýšenie zamestnanosti, rast kvality pracovnej sily pre vedomostnú ekonomiku a zvýšenie sociálnej inklúzie rizikových skupín. Podporované bude moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť, sociálna inklúzia najmä marginalizovaných rómskych skupín, rast zamestnanosti, pokles nezamestnanosti a budovanie administratívnych kapacít.

Príkladovými štúdiami na úrovni NUTS 2 sú vypracované rozvojové plány. Jedným z nich je napr. **Rozvojový plán NUTS II Západné Slovensko 2007-2013** (obr. č. 2). Predstavuje dokument poskytujúci východiská pre alokáciu finančných prostriedkov z fondov EÚ, konkrétne zo štrukturálnych fondov (ERDF, ESF), Fondu súdržnosti (FS), Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EAFRD) a Európskeho rybárskeho fondu (EFF) v rámci programovacieho obdobia 2007-2013.

Obr. č. 2: Rozvojový plán NUTS II Západné Slovensko 2007- 2013

Zdroj: www.nsk.sk

Víziou rozvoja NUTS II Západné Slovensko je podstatné zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu, trvalé zlepšovanie životnej úrovne obyvateľstva a zvyšovanie prosperity regiónu rešpektovaním princípov trvalo udržateľného rozvoja. Strategický cieľ si stanovuje využitím vnútorného potenciálu regiónu NUTS II Západné Slovensko urýchliť jeho rozvoj, zvýšiť jeho konkurencieschopnosť investovaním do modernizácie a rekonštrukcie dopravnej, technickej, sociálnej a komunikačnej infraštruktúry, zabezpečovať a zlepšovať životné podmienky jeho obyvateľov a návštevníkov pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Stratégia rozvoja Západného Slovenska na roky 2007-2013 je postavená na troch strategických prioritách, ktoré sú bližšie stanovené špecifickými prioritami:

- **Ludské zdroje** sa zameriavajú na zvyšovanie kvality vzdelávania (premena tradičnej školy na modernú), zvyšovanie kvality celoživotného vzdelávania, na zvyšovanie konkurencieschopnosti na trhu práce a na budovanie znalostnej ekonomiky.
- **Infraštruktúra** kladie dôraz na zabezpečenie fungovania hospodárstva, vytváranie podmienok pre podnikateľské prostredie a prítiahnutie zahraničného kapitálu, vytváranie podmienok pre skvalitnenie sociálno-ekonomického života obyvateľov zlepšovaním dostupnosti a kvality vzdelávacích a sociálnych služieb, zlepšenie prostredia miest a vidieckych obcí z hľadiska životného prostredia, odstraňovanie disparít medzi jednotlivými regiónmi a zlepšovanie ich podmienok.
- **Výskum, vývoj, inovácie a ekonomický rozvoj** je založený na podpore ekonomickej výkonnosti regiónov NUTS II, zavádzaní progresívnych odvetví hospodárstva, znižovaní regionálnych rozdielov v socioekonomickom rozvoji a rozvoji znalostnej ekonomiky.

Najnižšiu regionálnu úroveň zastupujú v rámci Slovenska jednotlivé kraje. Charakteristickými dokumentmi sú pre ne programy rozvoja jednotlivých samosprávnych krajov ako je napr. **Program rozvoja Nitrianskeho samosprávneho kraja na roky 2003-2013**. Je základným strednodobým programovým dokumentom na podporu regionálneho rozvoja na úrovni kraja s dôrazom na ekonomickú a sociálnu oblasť so súborom cielených opatrení a intervencií, potrebných na stimuláciu ekonomického a sociálneho rozvoja kraja.

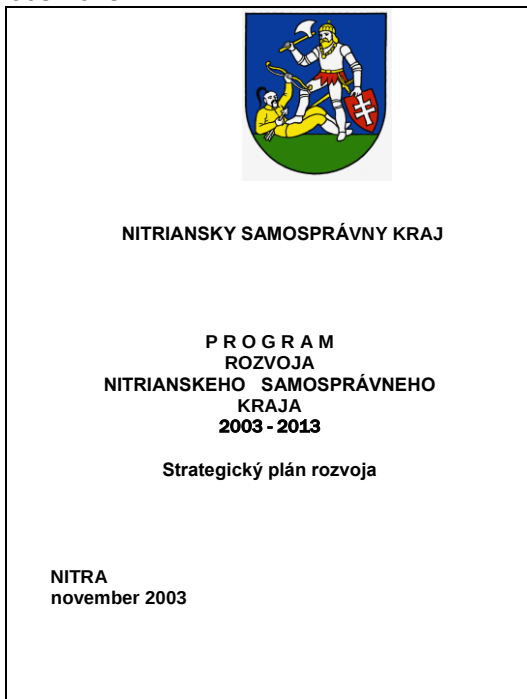
Víziou Nitrianskeho kraja je vytvoriť progresívny región, ktorý sa prioritne zameriava na potreby svojich obyvateľov a intenzívne podporuje poľnohospodárstvo a podnikanie v záujme dosiahnutia úspechu a vytvorenia pracovných príležitostí.

Stratégia rozvoja Nitrianskeho kraja obsiahnutá v Programe rozvoja Nitrianskeho samosprávneho kraja 2003-2013 je predstavená v siedmich kritických oblastiach, ktoré dopĺňajú jednotlivé zámery:

- **Ludské zdroje a sociálna infraštruktúra** sa zameriava na zabezpečenie ľudského potenciálu s potrebnou kvalitatívnou úrovňou, ako predpokladu pre plnenie hlavných rozvojových cieľov.
- **Rozvoj pôdohospodárstva, agropotravinárskeho sektora a rozvoj vidieka** sa sústreďuje na vybudovanie konkurencieschopného a výkonného agropotravinárskeho sektora schopného sa začleniť a pôsobiť v spoločenstve krajín EÚ v podmienkach rozvinutého multifunkčného poľnohospodárstva ako aj na trvalo udržateľný rozvoj vidieka a zlepšenie ekonomických príležitostí a sociálnych podmienok vidieckeho obyvateľstva.

- **Ochrana životného prostredia** rieši ochranu povrchových a podzemných vôd s cieľom zvýšenia ich kvality, ochranu ovzdušia a odpadové hospodárstvo.
- **Rozvoj technickej infraštruktúry** rozoberá napojenie regiónu na transeurópsku diaľničnú sieť a modernizácia hlavnej regionálnej cestnej siete spolu s rozvojom dopravy ako významným faktorom pre medzinárodnú spoluprácu.
- **Priemysel a služby** majú za úlohu rast výkonnosti a konkurencieschopnosti, podporu efektívnejšieho využitia energetického potenciálu kraja, podporu a rozvoj podnikateľského prostredia a podporu MSP ako aj zviditeľnenie NSK v oblasti cestovného ruchu a zvýšenie podielu cestovného ruchu na tvorbe regionálnych zdrojov.
- **Rozvoj zahraničnej spolupráce** sa sústreďuje na vytváranie motivujúceho priestoru pre vstup zahraničného kapitálu.
- **Informatizácia a komunikačné systémy** sú zamerané na podporu a rozvoj informatizácie a komunikačných systémov.

Obr. č. 3: Program rozvoja Nitrianskeho samosprávneho kraja na roky 2003-2013

5.3 Subregionálna úroveň

Najvýznamnejšiu subregionálnu dimenziu regionálneho rozvoja predstavujú mikroregióny. Ide o dobrovoľné združenia obcí a miest, ktorých prvoradým účelom je riešenie spoločných problémov a hľadanie spoločných ciest rozvoja. V zmysle zákona je ich predmetom činnosti najmä oblasť sociálnych vecí, starostlivosti o životné prostredie, miestna doprava, oblasť školstva, kultúry, miestny cestovný ruch a pod.

Vznikajúce mikroregióny sú najčastejšie vymedzované na základe prírodných regiónov, povodí riek, geomorfologických celkov či prirodzených spádovitých území, resp. ide o zoskupenia obcí na základe spoločného rozvoja. Geografické vymedzenie sa však stále viac približuje reálnym funkčným mikroregiónom a veľmi často nodálnym spádovým mikroregiónom. Mikroregióny tak predstavujú geografické jednotky so spoločnou ekonomickou, sociálno-kultúrnou a v neposlednom rade aj environmentálnou problematikou. Tvoria ich spoločenstvá obcí, ktoré prostredníctvom mikroregiónu vytvárajú základný sociálno-hospodársky a správny celok preberajúci niektoré kompetencie obcí na základe rozhodnutia obecných zastupiteľstiev (Spišiak, 2005). Združovanie obcí do mikroregiónov je vhodné pre spoločné presadzovanie záujmov a zámerov s cieľom dosiahnuť žiaduce zmeny vo všetkých obciach určitého priestoru a je pozitívnym trendom prebiehajúcim najmä vo vidieckom priestore. Prostredníctvom spoločne vypracovávaných programov podporujú mikroregióny regionálny rozvoj, pričom posilňovanie kvalifikácie a inovačných možností takýchto malých regiónov vychádza z rozvoja ich kultúry, tradícií a identity.

Dôvody, ktoré podmieňujú vznik jednotlivých mikroregiónov sú rôzne. V minulosti vznikali predovšetkým monotematicky zamerané mikroregióny, ktoré väčšinou po splnení účelu, pre ktorý bol mikroregión vytvorený, nepokračovali v ďalšej spolupráci. Niektoré mikroregióny na základoch spolupráce založenej na jednorazovej úlohe postavili ďalšiu spoluprácu a komplexný rozvoj mikroregiónu (Labouňková, 2004).

Na Slovensku funguje v súčasnosti viac ako 250 regionálnych združení miestnej samosprávy (mikroregióny a regionálne združenia), členmi ktorých je okolo 2500 obcí, z ktorých sú však niektoré členmi viacerých združení (www.sazp.sk/mikroregiony). Po ich extrakcii je výsledný počet okolo 1880 tzn. 65% všetkých dedín a miest Slovenska. Vytvárajú sa od začiatku 90. rokov 20. stor., kedy bol prijatý zákon o obecnom zriadení. Vznik týchto združení poukazuje na rastúcu ochotu, ale aj nevyhnutnosť medziobecných spolupráce. Rastie tlak na kvalitu a efektívnosť poskytovania služieb a zabezpečovania rozvoja. Slovenské obce a mestá, ale aj regióny, sa dostali do konkurencie navzájom, ale aj v rámci EÚ a samospráv a regiónov susedných štátov. Spájanie síl je nevyhnutnosťou, pretože Slovensko patrí v Európe medzi štáty s najväčšou fragmentáciou štruktúry obcí, popri Francúzsku a Českej republike. Problém nie je len v počte obcí,

ale najmä v ich veľkosti. Viac ako 500 obcí má 250 obyvateľov, takmer 70 % obcí patrí do kategórie obcí s 1000 obyvateľmi. Väčšina malých obcí je v regiónoch Šariš a Gemer, tzn. v regiónoch s nedostatočnými sociálno-ekonomickými podmienkami. Analytické práce, či už v Nemecku, Švajčiarsku, ale aj u nás, hovoria o optimálnej veľkosti správnej jednotky, v európskom priestore, medzi 3 až 5 tisíc obyvateľmi. V severských štátoch dokonca až o 10 000 obyvateľoch (Nižňanský, 2006).

Príkladovou štúdiou na danej úrovni je napr. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Mikroregiónu Požítavie - Širočina (Gerháťová, 2007) či Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Združenia obcí Termál (obr. č. 4, Dubcová - Kramáreková - Oremusová, 2007a, www.hul.sk).

Obr. č. 4: Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Združenia obcí Termál

Zdroj: Dubcová - Kramáreková - Oremusová, 2007a

5.4 Lokálna úroveň

Na najnižšej hierarchickej úrovni regionálneho rozvoja stoja z hľadiska priestorových dimenzií obce. Ich zapojenie do regionálneho rozvoja je nevyhnutnosťou je všetky vyššie úrovne regionálneho rozvoja. Samotné obce plánujú a realizujú svoj regionálny rozvoj cez programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Základnú štruktúru daného programu tvoria tri časti - analytická, strategická a implementačná časť.

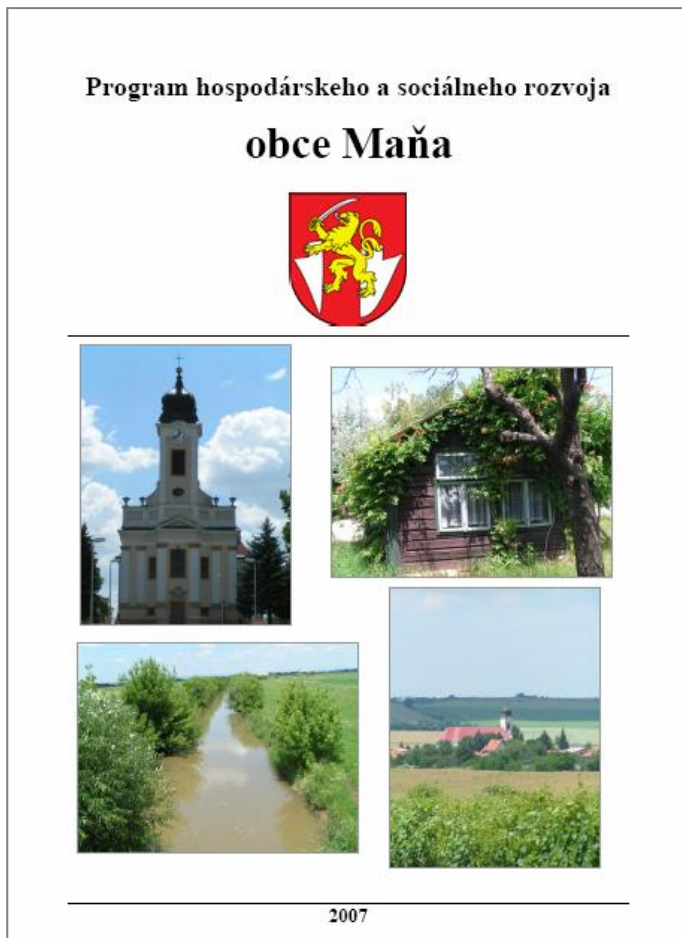
Analytická časť pozostáva zo situačnej analýzy a SWOT analýzy. Situačná analýza podáva komplexnú charakteristiku územia, poukazuje na tendencie jeho súčasného sociálneho a hospodárskeho vývoja a zároveň skúma oblasti činností s najväčším potenciálom rozvoja. Je základom pre efektívny regionálny rozvoj prostredníctvom identifikácie kľúčových determinantov, ktoré majú stimulujúce dopady na regionálny rozvoj. SWOT analýza (Strong points, Weak points, Opportunities, Threats) je východiskom pre identifikáciu rozvojových oblastí pri vypracovávaní rozvojových stratégií a špecifikácii strategických cieľov regionálneho rozvoja a pri rozhodovacom procese. Je jednou z najčastejšie používaných štandardných metód hodnotenia regiónov. Princípom je jednoduchá, výstižná, vyčerpávajúca a objektívna charakteristiku silných a slabých stránok (vnútorná analýza) skúmanej oblasti a jej možných príležitostí a ohrození (vonkajšia analýza). Silné stránky zahŕňajú konkurenčné výhody pre rôzne typy rozvojových aktivít, slabé stránky sú ohrozujúce, limitujúce. Príležitosti predstavujú možnosti a šance a ohrozenia sú rizikami vonkajšieho prostredia.

Strategická časť vzniká na základe situačnej analýzy a SWOT analýzy a pozostáva z dvoch častí - z vízie a zo strategických cieľov. Vízia vyjadruje predstavu o budúcom možnom vývoji a stave skúmaného územia. Spravidla zachytáva dlhšie časové obdobie minimálne 10 rokov. Strategické ciele určujú hlavné cesty na dosiahnutie zámerov rozvojového programu regiónu. Ich ďalším rozpracovaním sú špecifické ciele, na ktoré nadväzujú opatrenia zahŕňajúce činnosti prispievajúce k dosiahnutiu celkového zámeru programu, pričom musia zodpovedať možnostiam poskytovania investícií.

Implementačná časť predstavuje finančné plánovanie pre určené opatrenia v stanovenom období. Jej súčasťou je charakteristika rozsahu finančných zdrojov SR a zdrojov EÚ (Metodická príručka pre vypracovanie programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce, 2004, Zamkovský, 2004).

Príklady dokumentov príslušného charakteru predstavuje napr. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Maňa (Dubcová - Kramáreková - Oremusová, 2007b, (obr. č. 5), Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja - Nová Dubnica (www.novadubnica.sk/files/1127310250.pdf), Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Divín (www.divin.sk/dokumenty/final_PHSR_DIVIN_web.pdf) a mnohé ďalšie.

Obr. č. 5: Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Maňa

Zdroj: Dubcová - Kramáreková - Oremusová, 2007b

Literatúra

Bašovský, O. - Lauko, V. 1990. Úvod do regionálnej geografie. Bratislava : SPN, 1990. 118 s. ISBN 80-08-00278-6

Dubcová, A. - Kramáreková, H. - Oremusová, D. 2007a. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Združenia obcí Termál. Nitra, 1997. 92 s.

Dubcová, A. - Kramáreková, H. - Oremusová, D. 2007b. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Veľké Lovce. Nitra, 1997. 32 s.

Hasprová, M. - Kramáreková, H. - Oremusová, D. 2007. Vybrané kapitoly z aplikovanej geografie. 1. vyd. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. 43 s. ISBN 978-80-8094-219-9

Korec, P. 2005. Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989 - 2004. Bratislava : Geografika, 2005. 227 s. ISBN 80-969338-0-9

Labouňková, V. 2004. Monitoring mikroregionů a rozvojových dokumentů mikroregionů. In: VII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno : MU, ESF, 2004, s. 113-118. ISBN 80-210-3549-8

Lauko, V. 1982. Podstata regionálnej geografie a jej postavenie v systéme geografických vied. In: Geografický časopis, roč. 34, 1982, č. 3, s. 265-276.

Martinec, F. 1982. O niektorých otázkach regionálnej geografie. In: Geografický časopis, roč. 34, 1982, č. 3, s. 255-264.

Metodická príručka pre vypracovanie programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce. 2004. Bratislava : MVR SR, 2004. 66 s. ISBN 80-89073-09-3

Mičina, Ľ. - Zatkalík, F. 1986. Náuka o krajine a starostlivosť o životné prostredie. Bratislava : UK, 1986.

Nižňanský, V. 2006. Interview: Decentralizované Slovensko je jediným dlhodobým udržateľným riešením. <http://www.euractiv.sk/verejna-sprava/interview/interview-decentralizovane-slovensko-je-jediny-dlhodoby-udr>

Paulov, J. 1999. K jednej koncepcii regionálneho rozvoja a regionálnej politiky. In: Geografické informácie č. 6. Nitra : UKF, 1999, s. 13-22.

Rajčáková, E. 2003. Štrukturálna politika EÚ - jedna z možností rozvoja cestovného ruchu v Dolnohronskom mikroregióne. In: Geografie XIV. Brno : MU, 2003, s. 42-46. ISBN 80-210-3208-1

Rajčáková, E. 2005. Regionálny rozvoj a regionálna politika. Bratislava : UK, 2005. 120 s. ISBN 80-223-2038-2

Spišiak, P. 2005. Výskum vybraných vidieckych periférnych /marginálnych oblastí na Slovensku. In: Problémy periférnych oblastí. Praha : UK, 2005, s. 177-184. ISBN 80-86561-21-6

www.build.gov.sk

www.civil.gov.sk

www.divin.sk/dokumenty/final_PHSR_DIVIN_web.pdf

www.euractiv.sk

www.europskaunia.sk/nuts

www.hul.sk

www.novadubnica.sk/strategia_mesta_phsr.html

www.nsak.sk

www.sazp.sk/mikroregiony

Zamkovský, J. 2004. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce. Banská Bystrica : Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, 2004, s. 1-18. ISBN 80-968918-4-7

Zákon č. 231/1999 Z.z. štátnej pomoci. <http://www.zbierka.sk>

Zákon č. 503/2001 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja.
<http://www.build.gov.sk>

Zákon č. 416/2001 o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky. <http://www.zbierka.sk>

Zákon č. 193/2001 Z.z. o podpore na zriadenie priemyselných parkov.
<http://www.zbierka.sk>

Zákon č. 434/2001 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 231/1999 Z.z. o štátnej pomoci. <http://www.zbierka.sk>

Zákon č. 565/2001 Z.z. o investičných stimuloch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <http://www.zbierka.sk>

Zákon č. 351/2004 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 503/2001 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <http://www.zbierka.sk>